

postaviti po Škrabčevi metodi besedo „sta'ræc“, mora seči s e d e m k r a t v predalčke da izrazi šest glasov. To je potrata časa in popirja, ki bi se dala celo matematično izraziti, kakor so Rusi že izračunali, koliko jih stane na leto njih nepotrebni „v“. Tako nas znanost in tipografska potreba silita, da določimo vsakemu posameznemu glasu za znanstveno pisavo našega jezika po eden, določen tipografski znak. Tak znanstveni alfabet slovenščine se bo moral sporazumno med tipografi in znanstveniki določiti in potem si ga bodo naše tiskarne lahko omislile. Tako ne bo več izgovorov od strani tiskaren in nerodnih ovir za naše znanstvenike, kar je doslej vedno občutno zaviralo znanstveno raziskavanje našega jezika. To prašanje je za razvoj naše znanosti tako važno, da nam uboštvo hilarijanske tiskarnice (ki za Škrabčevo Cvetje ni premogla niti „v“) ne sme določati nikakih mej. Iz tega zla je Škrabec ob svojem času naredil nekako znanstveno čednost, kar nam postane nekoliko bolj umljivo, če pomislimo, da je tiskarni bilo treba v tej okorni pisavi postaviti vsak mesec samo troje strani teksta.

Kaj vse misli Škrabec sprejeti v to zbirko, ne vemo. Na predzadnji strani platnic tega snopiča pravi samo, da bo celotna izdaja obsegala dva zvezka (po 500 do 600 strani). Bojim se, da bo mogoče neumestna skromnost kriva, da v tej zbirki marsikaj ne bo izšlo, kar stoji na platnicah „Cvetja“ in kar tvori integralen del Škrabčevega delovanja. Tako n. pr. dolgo in v vsakem oziru znamenito pismo „gosp. Dr. Č. v C“, priobčeno v V. letniku, ki je za umevanje Škrabčevega dela eminentne važnosti. Ta zbirka nam naj pokaže njegovo delo za slovenski jezik v celoti, zato treba zbrati vse njegove „raztresene ude“ in sprejeti vanjo vse, kar je v kakoršnikoli zvezi s tem delom. Če bi se okvir „Jezikoslovni spisi“ razpel preozko, bi ne bilo ustrezno niti jezikoslovcem samim. Baš jezikoslovci vedo — kar se malo ve in nič ne poudarja! — da ni p. Škrabec samo izboren učenjak, ampak tudi mojster klasične slovenske proze. Zato morajo v zbirko priti tudi stvari, ki bodo pokazale Škrabca širšemu občinstvu s te strani, kjer ga bo lažje razumelo in moglo oceniti kot našega „pisatelja“.

Upajmo, da bo učeni pisatelj ob 50letnici svojega znanstvenega delovanja lahko videl svoje delo v novi izdaji pred seboj. Žal, da je tiskarna izbrala za ta majhni format neekonomično velike črke, kakor pri Grafenauerjevi slovstveni zgodovini. Toda to se pač lahko še spremeni. Celotno Škrabčevo delo moramo dobiti čim prej v roke; vsakdo se strinja glede tega s Škrabcem samim, ki „Upa, da ne bi bilo v škodo ljubi naši slovenščini“.

J. A. Glonar.

Mein Österreich, mein Heimatland, II., 2. izdaja, X + 508. Kar sem povedal o I. zvezku („Ljubljanski Zvon“, 1916, str. 141), to velja tudi o II. delo je bogato ilustrirano, slike so res zanimive in lepe, tudi zemljepisno-narodopisni sestavki so poučni; toda zgodovinsko-politična poglavja niso vedno brez pristranosti.

Že v predgovoru k I. delu omenja izdajatelj in urednik prof. dr. Benko Imendörffer, da se hoče v prvi vrsti ozirati na Nemce, češ, oni so v pravem pomenu Avstrijci, državni narod, jedro monarhije in pionirji državne misli, a da pri tem neče zapostavljati drugih narodov. Zdi se mi, da je šel časih vendar predaleč. Pri topografiji n. pr. Tirolskega se omenja kar 41 krajev, dočim pri Goriški poleg glavnega mesta Gorice samo še 3 furlanski kraji Tržič, Oglej in Gradež, kakor bi ne bilo slovenskega Bovca, Kobarida, Tolmina, Sv. Križa itd. Še slabše se godi v topografičnem oziru Bukovini, ker se opisuje samo njeno glavno mesto Črnovice. O narodnem življenju Nemcev na Češkem se obširno razpravlja na 6

straneh (str. 258—264), o Cehih pa v 36 vrsticah (str. 264). Drugod se pušča sotrudnikom svobodna beseda brez omejitve, a ko govori dr. Ludomir vitez Sarvicki o gališki zgodovini s poljskega stališča, dostavlja na koncu izdajatelj opazko, da izraža tu pisatelj čisto osebne nazore (str. 430). Ne gre mi za resnico ali neresnico, marveč ta dvojna mera odbija. Topografična imena ob Adriji straše še vedno samo laška.

V podrobnostih omenjam nekaj tiskarskih in drugih napak ter netočnosti: Na str. 151. je pogrešek: Kriegsergericht namesto Kreisgericht. — Ne more se trditi, da uživajo od 1861. dalje istrska plemena vse politične in narodne pravice — Italijani pač, a ne Slovenci in Hrvati (str. 168). — Na str. 169 mora stati slovensko, a ne slovansko jezikovno ozemlje. — Slavist Jagić še živi; zato ni dobro, če se pravi, da je bil (namesto „je“) natančen poznavalec jugoslovanstva (str. 203). — Da bi bil Taaffe vladal brez Nemcev, se ne more ravno reči, ker so bili v njegovi večini nemški konservativci in se je na drugi strani izogibal spora z nemškimi liberalci; res pa je, da niso imeli več liberalni Nemci neomejene oblasti (str. 233). — S stališča nemštva in državne enote bi bil boj proti ogrskemu državnemu pravu logično ravno tako upravičen in opravičen, kakor proti češkemu državnemu pravu (str. 232). — Pri nemških jezikovnih otokih na Češkem se omenja tudi Iglava, ki leži pač na meji, toda že na Moravskem; to bi bilo treba drugače označiti, da bi ne moglo morebiti nastati dvoumno mnenje (str. 237). Enako se pri moravski nemški kolonizaciji omenja mesto Opava, ki sicer spada k Šleziji (str. 343). — Karol IV. je pač ustanovil v Pragi prvo nemško vsenčilišče v političnem, a ne morebiti v jezikovnem oziru, dasi so imeli Nemci na njem do Husa (1409. leta) večino; najtočneje je, če pravimo, da je bilo prvo vseučilišče v nemški državi (str. 230 in 263). — Češka beseda „práh“ ne pomenja „vrát“, ampak „prag“ (str. 267). — Če govorimo o „skoro divji narodni politiki“ Čehov, ki skuša potlačiti praško nemštvo (str. 270), moramo na drugi strani priznati, da se z gospodarskimi in kulturnimi razmerami izpreminjajo tudi narodno-politične in da je pravično, če tisti izgublja, ki ima in v kolikor ima preveč. — Kopitar ni bil Čeh, ampak Slovenec (str. 297). — Sv. Barbara se kot zaščitnica rudarjev praznuje tudi v Idriji (str. 293). — Na str. 475. mora biti letnica 1867 in ne 1866. — Na str. 481. mora stati „Sava“ in ne „Drava“. — Na str. 504. mora biti letnica 1799 in ne 1793.

Na koncu knjige je dodatek o deželah ogrske krone ter Bosne in Hercegovine, ki je vreden naše pozornosti. Urednik prof. dr. Imendörffer razpravlja n. pr. o vzrokih madjarske hegenomije (str. 474—476), ki so deloma zgodovinsko-zemljepisnega, deloma narodno-političnega značaja. Prvi njih kralj sv. Štefan je sprejel krščanstvo in s tem obvaroval svoj narod usode Hunov in Avarov, ker sedaj niso zapadni sosede imeli povoda za napade. Slovani so bili brez državnotvorne moči. Nemci so pa kot meščani (v večini) uživali veliko samostojnost. Prišedši kot osvojevalci v svojo domovino, niso Madjari menda naleteli na prehud odpor in zasedli sredino dežele. Madjari imajo veliko politično in diplomatsko spretnost, neizmerno navdušenje za veličino svojega naroda, dar govora, osebno ljubeznivost, nastopajo kot zagovorniki politične svobode in verske strpnosti. Tako so dosegli obnove svoje države in tako hegemonijo nad drugimi narodi, kakor je bridko pogrešajo Nemci v Avstriji, pri čemer pa dr. Imendörffer neče preiskovati, v koliko so bile prizadete pravice drugih narodov. To je storil pesnik Adam Müller, Nmec iz Banata, v članku o banatskih Švabih, kjer brezobzirno razkriva madjarizacijo (str. 489—494).

Ko so bili Turki pregnani z Ogrskega, so šteli Mađjari $2\frac{1}{2}$ mil. duš (okrog leta 1700.), a v 30. letih preteklega stoletja že 3,358.000. Odkar so pa dobili svojo državo (1867. leta), narašča njih število silovito. Ogrski narodnostni zakon iz leta 1868. (njegov očetje so Deák, Andrásy, Eötvös) dovoljuje narodnostim, kjer so v večini, javno uporabo njih jezika v šoli in uradu; kjer jih je $\frac{1}{3}$, tam smejo zahtevati, da se razprave in zapisniki vodijo tudi v njih jeziku. Vsak si sme pred sodiščem iskati pravice v svojem jeziku, sodni odloki morajo biti vsi izdani v tem jeziku, vsak uradnik je dolžan občevati s strankami v njih jeziku. Takó v teoriji, drugače v praksi. Vse šole od ljudskih do visokih so se pomadjarile, enako vsa krajevna imena, vsa gledišča. Vsaka uradna listina je madjarska, nobeno sodišče ne uraduje drugače, vsi napisi so madjarski razen na vojašnicah, občinski zapisniki so vsi madjarski. Ta neplodoviti „državni narod“ hoče šteti danes 10 milijonov duš, a jih šteje v resnici komaj 7 milijonov . . .

Če pregledujemo statistiko prebivalstva ogrske krone (str. 473), vidimo, da nimajo Mađjari absolutne večine kljub vsi madjarizaciji.

Madjarov je 9.789.370 ali 47,5%, Slovanov 5.816.567 ali 27% in sicer: Slovakov 2.292.473 ali 10%, Rusinov 479.355 ali 2,3%, Srbov 1.125.397 ali 5,4% in Hrvatov 1.815.139 ali 8,7% (glede Hrvatov in Srbov se v knjigi (str. 476 in 485) pravilno poroča, da jih loči le verska, ne narodna razlika), Nemcev je 2.084.067 ali 10%, Romunov 2.980.216 ali 14,3% in drugih 354.291 ali 1,7%.

Zanimiv je članek, ki ga je spisal urednik prof. dr. Imendörffer o političnem, vojaškem in gospodarskem pomenu Ogrskega za monarhijo (str. 486 in 487). Ogrske dežele so po površju večje od Avstrije za okroglih 24.000 km^2 in po številu prebivalstva manjše za okroglih $7\frac{1}{2}$ milijona (21 milijonov proti 28 $\frac{1}{2}$). Važnejše za politično moč Ogrskega je pa dejstvo, da je država enotno urejena, dočim ima Avstrija 17 deželnih zborov. V tej enotni državi odločuje navadno ena politična stranka; vse madjarske stranke imajo isti končni cilj, le njih taktika je različna. Ogrske narodnosti so dandanes bolj narodopisna nego politična količina — Mađjari vladajo s svojimi 48% (v najboljšem slučaju jih je toliko) in prihajajo v poštev pri notranji politiki monarhije, v kolikor je to možno, a v zunanji politiki so skoro že vodilen faktor. V vojaškem oziru dajejo ogrske dežele skoro polovico vsega vojaštva, poleg tega igrajo važno vlogo honvedje, ki imajo čisto madjarski značaj. Proti sovražniku je država zavarovana po Karpatih na treh straneh. Mađjar je zlasti izboren konjenik, Jugoslovani so bili vedno izvršni vojaki, v prvi vrsti Hrvatje, enako tudi ogrski Nemci. Tako je Ogrsko eden izmed vojaških temeljev monarhije. A gospodarsko je Donava prirodna trgovska pot monarhije proti vzhodu, ki jo izpopolnjuje gosto železniško omrežje.

Končno omenjam članek podpolkovnika pl. Spaitza o Bosni in Hercegovini, v katerem obžaluje, da je monarhija od časov princa Evgena in Lavdona pa do leta 1878. prepuščala Balkan in njegove krščanske prebivalce samovoljni Osmanov (str. 494).

Dr. Lončar.

Octave Mirbeau. Svečana t. l. je stalo v novinah, da je v Parizu preminil postarni pisatelj. Kdor pri nas čita podlistke, gotovo pozna to in ono drobnjavo izpod njegovega peresa. Mož je sodil med rod realistov, v inačico takozvanih dinamistov, ki radi govore o skrajnostih napredka in prosvete. Očitani so mu, da slika kmete, ki jih je spoznaval v samostanskem zatišju v družbi žene in živali in cvellie, še daleko bolj črno ko Zola. V romanu *Dingo* (1913) so zgolj psi očrtani prikupno, ostalo toné v odurni zlobi. Prototip, lakomni krčmar Jaulin, izvabi